

Remiss: Skolverkets utkast till reviderad
läroplan för förskolan

2017-12-20

Dnr 2017:783

Förslag till reviderad läroplan för förskolan

1. Förskolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund och förskolan ingår i skolväsendet. Skollagen (2010:800) anger att utbildningen i förskolan syftar till att barn ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Var och en som verkar inom förskolan ska främja aktning för människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen och solidaritet med svaga och utsatta. Inget barn ska bli diskriminerat eller utsatt för kränkande behandling i förskolan.

Utbildningen ska bedrivas i demokratiska former och lägga grunden till ett växande ansvar och intresse hos barnen för att aktivt delta i samhället och för en hållbar utveckling - såväl ekonomisk, social som miljömässig. Både ett långsiktigt och globalt framtidsperspektiv behöver synliggöras i utbildningen. Hållbarhet i detta sammanhang handlar om de demokratiska värdena jämställdhet, jämlikhet och likvärdig utbildning. Förskolan har därför även en viktig roll att bidra till dagens och framtidens samhälle ur jämställdhets- och tillgänglighetsperspektiv.

Förståelse och medmänsklighet

Var och en som verkar i förskolan ska främja aktning för varje människas egen värde och verka för en hållbar utveckling.

Utbildningen ska ge barnen möjlighet att utveckla sin förmåga till empati och omtanke om andra genom att uppmuntra och stärka deras medkänsla och inlevelse i andra människors situation. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt. Den ska ge barnen möjlighet att på olika sätt få reflektera över och dela sina tankar om livsfrågor.

Det svenska samhällets ökande internationalisering förutsätter en förståelse för värdet av att leva i ett samhälle som präglas av mångfald. Förskolan är en social och kulturell mötesplats som ska främja barnens förståelse för det värdet. Kännedom om olika kulturer kan bidra till att utveckla en förmåga att förstå och leva sig in i andra människors villkor och värderingar. Utbildningen i förskolan ska lägga grunden för barnens förståelse för olika språk och kulturer, inklusive de nationella minoriteternas språk och kulturer. De nationella minoriteterna är judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar. De nationella minoritetsspråken är jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli.

Saklighet och allsidighet

Alla som verkar i förskolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och läroplanen, och klart ta avstånd från sådant som strider mot dessa värden. Förskolan ska uppmuntra och skapa förutsättningar för att barnen ska kunna föra fram sina tankar och idéer. Barnens synpunkter ska tas tillvara i utbildningen och de ska få möjlighet att bilda sig egna uppfattningar och göra val utifrån sina egna förutsättningar. På så sätt kan barnen utveckla tilltro till sin egen förmåga samt bli delaktiga och utöva inflytande över utbildningen.

Vårdnadshavare ska med förtroende kunna lämna sina barn till förskolan, förvisade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.

Förhållningssättet hos alla som verkar i förskolan, och deras sätt att agera och tala om något, påverkar barnens förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle. Därför är alla som verkar i förskolan viktiga som förebilder.

En likvärdig utbildning

Enligt skollagen ska utbildningen vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas och barnets bästa ska vara utgångspunkt i utbildningen. Den ska ta hänsyn till barns olika förutsättningar och behov och anpassas till alla barn i förskolan. Det innebär att utbildningen inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika.

Utbildningen ska också ta sin utgångspunkt i barnens intressen samt i det kunnande och de erfarenheter som barnen tidigare har tillägnat sig. Den ska kontinuerligt utmana barnen vidare genom att inspirera till nya upptäckter och kunskaper. Förskolan ska särskilt uppmärksamma barn som av olika anledningar behöver mer ledning och stimulans. Alla barn ska få en utbildning som är utformad och anpassad så att de utvecklas så långt som möjligt. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans ska få detta utformat utifrån deras egna behov och förutsättningar.

Förskolan ska aktivt och medvetet främja barnens lika rättigheter och möjligheter samt ge utrymme för alla barn att mötas, leka och lära tillsammans. Utbildningen ska präglas av omsorg om och hänsyn till andra människor liksom av rättvisa och jämställdhet. Jämställdhet i förskolan handlar om att ge flickor och pojkar lika utrymme, inflytande och möjlighet till lärande och utveckling. Det handlar också om vilka förväntningar de som arbetar i förskolan har på flickor respektive pojkar och hur barnen bemöts i olika situationer. Alla som arbetar i förskolan ska medvetet och aktivt arbeta med jämställdhet så att förskolan inte bidrar till att reproducera könsstereotypa föreställningar.

Hur utbildningen i förskolan organiseras, hur barnen blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på barnen bidrar till att forma deras uppfattning om sig själva. Barnens rätt till personlig integritet ska respekteras, det gäller bland annat deras kroppsliga integritet och i frågor om dokumentation.

Förskolan ska tydliggöra för barnen och barnens vårdnadshavare vilka mål utbildningen har. Detta är en förutsättning för deras möjlighet till inflytande och förståelse för förskolans uppdrag.

Förskolans uppdrag

Utgå från en helhetssyn

Utbildningen i förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande. Den ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på barn och barnens behov, där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. I samarbete med hemmen ska förskolan främja barnens utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. Utbildningen ska präglas av omsorg om barnens välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande.

Förskolan ska vara en levande social gemenskap som ger trygghet samt vilja och lust att lära. Barn skapar sammanhang och mening utifrån sina erfarenheter och sätt att tänka. Därför ska de i förskolan möta respekt för sin person och sitt sätt att tänka och förstå sin omvärld. Alla som arbetar i förskolan ska ge barnen förutsättningar att utveckla tillit och självförtroende. De ska uppmuntra barnens nyfikenhet, kreativitet och intressen.

Utbildningen i förskolan ska planeras och genomföras på ett sådant sätt så att den främjar barnens utveckling, hälsa och välbefinnande. Förskolan ska erbjuda barnen en god lärmiljö och en väl avvägd dagsrytm med både vila och aktiviteter som är anpassade efter deras behov och vilstetid. Lärmiljön ska vara tillgänglig för alla barn och inspirera dem att samspela och att utforska omvärlden samt stödja barnens utveckling, lärande, lek och kommunikation.

Flickor och pojkar i förskolan ska erbjudas många olika sätt att göra aktiviteter och att vara på, vilket ger möjlighet till flera olika val. Många valmöjligheter ger ökade förutsättningar för barnen att bredda sina lekmönster och val av aktiviteter, och i ett vidare perspektiv att lära sig om hur samhället fungerar idag och hur vi önskar att det ser ut i framtiden. Det är viktigt att alla som arbetar i förskolan är uppmärksamma på att flickor och pojkar kan vara på många olika sätt, och att barnen i olika sammanhang ges förutsättningar för utvidgade upplevelser och uppfattningar om mäns och kvinnors faktiska möjligheter. Vidare ska alla som arbetar i förskolan bidra till att det finns förutsättningar i förskolans lärmiljö att inspirera och utmana barnen att bredda sina förmågor och intressen utan att hindras av könsstereotypa uppfattningar.

Förskolan ska samarbeta med barnens vårdnadshavare för att ge barnen möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar. Det är viktigt att alla som ingår i arbetslaget har förmåga att förstå och samspela med barnen och att få vårdnadshavarnas förtroende, så att vistelsen i förskolan blir positiv för barnen.

Leken är grunden för utveckling, lärande och välbefinnande

För barn är det leken i sig som är viktig. I leken får barnen möjlighet att imitera, skapa nytt och bearbeta sina upplevelser. På så sätt kan de bilda sig en uppfattning om sig själva och andra människor. Leken stimulerar fantasi och inlevelse. Leken kan också utmana och stimulera barnens motorik, kommunikation, samarbete och problemlösning samt förmåga att tänka i bilder och symboler. Därför är det viktigt att ge barnen tid, rum och ro att hitta på lekar, experimentera och uppleva.

Leken ska ha en central plats i utbildningen. Ett förhållningssätt hos alla som ingår i arbetslaget och en lärmiljö som uppmuntrar till lek bekräftar lekens betydelse för barnens utveckling, lärande och välbefinnande.

Barnen ska ges förutsättningar för lek som de själva tar initiativ till eller som någon i arbetslaget introducerar. Personal ska följa eller leda leken på lämpligt sätt, antingen utanför leken eller genom att själva delta. Alla barn ska ges möjlighet att delta i gemensamma lekar utifrån sina förutsättningar och sin förmåga. Alla som ingår i arbetslaget ska därför uppmärksamma faktorer som begränsar leken och utveckla arbetssätt och lärmiljöer som främjar lek och utmanar. När personal är fysiskt och medvetet närvarande kan de stödja kommunikationen mellan barnen samt förebygga och hantera konflikter.

Kommunikation och skapande

Språk, lärande och identitetsutveckling hänger samman. Utbildningen i förskolan ska därför lägga stor vikt vid att stimulera barnens språkutveckling i svenska, genom att uppmuntra och ta till vara deras nyfikenhet och intresse att kommunicera på olika sätt. Utbildningen ska ge barnen förutsättningar att kunna tänka, lära och kommunicera i olika sammanhang och för skilda syften. Därigenom läggs grunden till att barnen på sikt tillägnar sig de kunskaper som alla i samhället behöver. Förmåga att kommunicera, söka ny kunskap och samarbeta är nödvändigt i vårt samhälle som präglas av stort informationsflöde och kontinuerlig förändring.

För döva barn, barn med hörselnedsättning och barn som av andra skäl har behov av teckenspråk ska språkutvecklingen främjas i det svenska teckenspråket.

Barn som tillhör de nationella minoriteterna ska främjas i sin utveckling av en kulturell identitet och stödjas i sin språkutveckling i sitt nationella minoritetsspråk.

Barn med annat modersmål än svenska som får förutsättningar att utveckla sitt modersmål har bättre möjligheter att lära sig svenska, och även att utveckla kunskaper inom andra områden. Utbildningen i förskolan ska skapa möjligheter för barn med

annat modersmål än svenska att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål.

Barnen ska ges tid, rum och ro till eget skapande. De ska få möjlighet att utforska, undersöka och beskriva sin omvärld. Utbildningen ska ge barnen möjlighet att uppleva, gestalta och kommunicera genom olika uttrycksformer, som bild, form, drama, rörelse, sång, musik och dans. Detta innebär att barnen ska få möjlighet att konstruera, forma och skapa genom att använda olika material och tekniker, såväl digitala som andra. På så sätt är skapande både ett innehåll och en metod i förskolan för att främja barnens utveckling och lärande.

Utbildningen i förskolan ska ge barnen förutsättningar att utveckla adekvat digital kompetens genom att ge dem möjlighet att utveckla en förståelse för den digitalisering de möter i vardagen. Utbildningen ska även ge barnen möjlighet att grundlägga ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att de på sikt ska kunna se möjligheter och förstå risker samt kunna värdera information.

Hälsa och välbefinnande samt hållbar utveckling

Barnen ska få förutsättningar att utveckla en allsidig rörelseförmåga genom att ges möjlighet att delta i fysiska aktiviteter och vistas i olika naturmiljöer. Utbildningen ska ge barnen möjlighet att uppleva rörelseglädje och därigenom utveckla sitt intresse för att vara fysiskt aktiva. När fysisk aktivitet, måltider och hälsosam livsstil är en naturlig del av barnens dag kan utbildningen bidra till att barnen förstår hur detta kan påverka hälsa och välbefinnande.

Utbildningen ska ge barnen möjligheter att utforska, ställa frågor och samtala om företeelser och samband i omvärlden och på så sätt utmana och stimulera deras intresse för hälsa och välbefinnande samt för hållbar utveckling.

En positiv framtidstro ska prägla utbildningen. Utbildningen ska ge barnen möjlighet att tillägna sig ett varsamt förhållningssätt till natur och samhälle samt utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling. Utbildningen ska även ge barnen möjlighet att använda matematik för att beskriva sin omvärld och lösa vardagliga problem. Därför ska utbildningen ta tillvara barnens nyfikenhet och ge dem möjlighet att utveckla sitt intresse för och kunskaper om natur, samhälle och teknik.

I förskolans uppdrag ingår att överföra och utveckla ett kulturarv - värden, traditioner och historia, språk och kunskaper - från en generation till nästa. Förskolan ska också se till att olika kulturer synliggörs i utbildningen.

Omsorg, utveckling och lärande

Utbildningen i förskolan ska erbjuda barnen en trygg omsorg och har en viktig roll för att bidra till att grundlägga barnens trygghet och självkänsla. Alla barn ska få uppleva den tillfredsställelse och glädje det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och att vara en tillgång i gruppen. Förskolan ska ge barnen möjlighet att utveckla en positiv uppfattning om sig själva som lärande och skapande individer. Därför ska barnen få möjligheter att upptäcka och förundras, pröva och utforska samt tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter.

Förskolan ska stimulera barnens utveckling och lärande. Barnen ska få förutsättningar att bilda sig utifrån olika aspekter såsom intellektuella, språkliga, etiska, praktiska, sinnliga och estetiska. Därför ska förskolan skapa de bästa förutsättningarna för barnens bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Detta förutsätter att alla som arbetar i förskolan har en aktiv diskussion om barnens lärande och om vad som är viktig kunskap idag och i framtiden. Olika aspekter på kunskap är naturliga utgångspunkter i en sådan diskussion. Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtroende – som förutsätter och samspelar med varandra. Förskolans arbete ska inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet.

Utbildningen ska ta tillvara barnens egna erfarenheter, behov och intressen, men också kontinuerligt utmana dem vidare genom att inspirera till nya upptäckter och kunskaper. Förskolan ska bidra till kontinuitet och progression i barnens utveckling och lärande samt förbereda för fortsatt utbildning.

Förskolan ska stimulera barnens kreativitet, nyfikenhet och självkänsla. Barnen ska få möjlighet att förundras och utveckla sin förmåga att utforska, kommunicera och reflektera. Utbildningen ska stimulera barnen till att ta initiativ och ansvar samt ge dem möjlighet att arbeta både självständigt och tillsammans med andra. Utbildningen ska uppmuntra och utmana barnen att pröva sina egna och andras idéer, lösa problem och omsätta idéerna i handling.

Barngruppen och samspelet mellan barnen är en viktig och aktiv del i barnens utveckling och lärande i förskolan. Alla som ingår i arbetslaget ska därför vara uppmärksamma på alla barns möjligheter till samspel, både mellan enskilda barn och i barngruppen.

Barnen lär sig genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera. Barnens lärande kan bli mångsidigt och sammanhängande om arbetssätten varierar och lärmiljön är utmanande och

stimulerande, samt lockar till lek och aktivitet. Utbildningen ska ge utrymme för barnens egna initiativ, fantasi och kreativitet. Barnen ska kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen, både utomhus och inomhus och i varierande miljöer.

För att det som sker i förskolan ska kunna betecknas som undervisning krävs att arbetet med att stimulera och utmana barnen har målen i läroplanen som utgångspunkt och riktning, och syftar till en lärandeprocess. Undervisning sker under ledning av förskolläraren. Förskolläraren ska ansvara för det pedagogiska innehållet och för att det målinriktade arbetet främjar barns utveckling och lärande. Barns utveckling och lärande sker hela tiden och undervisningen ska därför utgå från ett innehåll som kan vara planerat eller ha uppstått spontant.

Varje förskolas utveckling

Förskolans verksamhet ska utvecklas så att den svarar mot de nationella målen. Huvudmannen har ett givet ansvar för att så sker. Förskolechefens ledning samt förskollärarens ansvar för att undervisningen sker i enlighet med målen i läroplanen och arbetslagets uppdrag att främja barns utveckling och lärande är förutsättningar för att utbildningen ska utvecklas och hålla hög kvalitet. En sådan utveckling kräver att förskolechefen och personalen systematiskt och kontinuerligt följer upp, utvärderar och analyserar resultaten i verksamheten.

2. Mål och riktlinjer

Målen anger inriktningen på utbildningen i förskolan och därmed den förväntade kvalitetsutvecklingen i utbildningen.

Riktlinjerna anger uppdraget för var och en i arbetslaget att erbjuda varje barn en trygg omsorg samt främja alla barns utveckling och lärande. De anger också förskollärarens ansvar för att undervisningen sker i enlighet med målen i läroplanen. Alla som arbetar i förskolan ska följa de normer och värden som förskolans läroplan anger och bidra till att genomföra förskolans uppdrag.

2.1 Normer och värden

Utbildningen i förskolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera barnen att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.

Mål

Förskolan ska ge barnen förutsättningar att utveckla

- öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar
- förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra
- förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till etiska dilemman och livsfrågor i vardagen
- respekt för alla människors lika värde
- ett växande ansvar och intresse för hållbar utveckling och att aktivt delta i samhället.

Riktlinjer

Förskolläraren ska ansvara för att

- barnen får sina behov respekterade och tillgodosedda och får uppleva sitt eget värde
- förskolan tillämpar ett demokratiskt arbetssätt där barnen aktivt deltar
- aktivt inkludera jämställdhetsperspektiv så att flickor och pojkar får möjlighet att bredda sina perspektiv och sina val
- utveckla normer och förhållningssätt för arbetet och samvaron i barngruppen.

Alla som ingår i arbetslaget ska

- visa respekt för individen och medverka till att skapa ett demokratiskt klimat där barnen får möjlighet att känna samhörighet och utveckla ansvar och solidaritet
- samverka i arbetet med aktiva åtgärder för att förebygga diskriminering och kränkande behandling
- medvetet och aktivt arbeta med jämställdhet
- stimulera barnens samspel samt hjälpa och stödja dem att bearbeta konflikter, reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra
- uppmärksamma och problematisera etiska dilemman och livsfrågor i vardagen
- uppmärksamma barnen på att människor kan ha olika värderingar som styr deras uppfattningar och handlingar
- samarbeta med vårdnadshavare, samt diskutera regler och förhållningssätt i förskolan med vårdnadshavare, för att främja barnets utveckling till en ansvarsökande människa och samhällsmedlem.

2.2 Omsorg, utveckling och lärande

Utbildningen i förskolan ska bidra till att barnet utvecklar en förståelse för sig själv och sin omvärld. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska vara grunden för utbildningen. Den ska präglas av att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. Utbildningen i förskolan ska utgå från barnens erfarenheter, intressen och behov. Flödet av barnens tankar och idéer ska tas till vara för att skapa mångfald i lärandet.

Mål

Förskolan ska ge barnen förutsättningar att utveckla

- sin identitet och känna trygghet i den
- självständighet och tillit till sin egen förmåga
- nyfikenhet, kreativitet och lust att leka och lära
- förmåga att fungera enskilt och i grupp, hantera konflikter och förstå rättigheter och skyldigheter samt att ta ansvar för gemensamma regler
- förmåga att lyssna på och reflektera över andras uppfattningar samt att reflektera och ge uttryck för egna uppfattningar
- fantasi och föreställningsförmåga

- motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för hur viktigt det är att ta hand om sin hälsa och sitt välbefinnande
- förmåga att använda och förstå begrepp, se samband och upptäcka nya sätt att förstå sin omvärld
- förmåga att skapa samt förmåga att uttrycka och kommunicera upplevelser, tankar och erfarenheter i olika uttrycksformer som bild, form, drama, rörelse, sång, musik och dans
- intresse för berättelser, bilder och texter i olika medier, såväl digitala som andra, samt sin förmåga att använda sig av, tolka, ifrågasätta och samtala om dessa
- ett nyanserat talspråk och ordförråd samt förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra i olika sammanhang och med skilda syften
- intresse för skriftspråk samt förståelse för symboler och hur de används för att förmedla budskap
- både det svenska språket och sitt modersmål, om barnet har ett annat modersmål än svenska
- svenskt teckenspråk, om barnet har hörselnedsättning, är dövt eller av andra skäl har behov av teckenspråk
- den egna kulturella identiteten och det egna nationella minoritetsspråket, om barnet tillhör en nationell minoritet
- kulturell identitet samt kunskap om och intresse för olika kulturer och förståelse för värdet av att leva i ett samhälle präglad av mångfald
- förmåga att använda matematik och matematiska resonemang för att undersöka, reflektera över och pröva olika lösningar av egna och andras problemställningar
- förmåga att använda matematiska begrepp och olika uttrycksformer för att utforska och beskriva rum, form, mönster, läge och riktning
- förståelse för grundläggande egenskaper hos mängder och tal, antal och ordning samt för mätning, tid och förändring
- förståelse för samband i naturen och för naturens olika kretslopp samt för hur människor, natur och samhälle påverkar varandra
- förståelse för naturvetenskap, kunskaper om växter och djur samt kemiska och fysikaliska fenomen

- förmåga att utforska, beskriva med olika uttrycksformer, ställa frågor om och samtala om naturvetenskap och teknik
- förmåga att upptäcka och utforska teknik i vardagen
- förmåga att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika tekniker, material och redskap.

Riktlinjer

Förskolläraren ska ansvara för att barnen

- upplever att det är roligt och meningsfullt att lära sig nya saker
- får nya utmaningar som stimulerar lusten att erövra nya erfarenheter och kunskaper
- får förutsättningar för att utvecklas och lära
- erbjuds en god omsorg med balans mellan aktivitet och vila
- utmanas och stimuleras i sin motoriska utveckling
- utmanas och stimuleras i sin sociala utveckling
- får goda förutsättningar att bygga upp tillitsfulla relationer och känna sig trygga i gruppen
- utmanas och stimuleras i sin utveckling av språk och kommunikation samt för matematik, naturvetenskap och teknik
- får använda digitala verktyg på ett sätt som stimulerar utveckling och lärande.

Alla som ingår i arbetslaget ska

- verka för en god och tillgänglig miljö för omsorg, lek, rörelse, utveckling och lärande
- inspirera och utmana barnen att bredda sina förmågor och intressen utöver könsstereotypa val
- ta vara på barnens kunskaper, vetgirighet, vilja och lust att lära samt stärka barnets tillit till sin egen förmåga
- uppmärksamma samt ge ledning och stimulans till barn som av olika skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling
- utmana barnens nyfikenhet och begynnande förståelse för språk och kommunikation samt för matematik, naturvetenskap och teknik

- skapa förutsättningar för barnen att utveckla sin förmåga att kommunicera, dokumentera och förmedla upplevelser, erfarenheter, idéer och tankar med hjälp olika uttrycksformer, såväl med som utan digitala verktyg
- skapa förutsättningar för barnen att förstå hur deras egna handlingar kan påverka miljön
- skapa förutsättningar för barnen att lära känna sin närmiljö och de samhällsfunktioner som har betydelse för det dagliga livet samt att ta del av det lokala kulturlivet.

2.3 Barns delaktighet och inflytande

Utbildningen i förskolan ska lägga grunden för att barnen ska förstå vad demokrati är. De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för ska ligga till grund för utformningen av lärmiljön och planeringen av utbildningen.

Mål

Förskolan ska ge barnen förutsättningar att utveckla

- förmåga att uttrycka tankar och åsikter så att de kan påverka sin situation
- förmåga att ta ansvar för sina egna handlingar och för lärmiljön i förskolan
- förståelse för demokratiska principer och förmåga att samarbeta och fatta beslut i enlighet med dem.

Riktlinjer

Förskolläraren ska ansvara för att barnen

- får ett reellt inflytande över arbetssätt och innehåll.

Alla som ingår i arbetslaget ska

- främja barnens förmåga att vara delaktiga och utöva inflytande över sin utbildning
- respektera varje barns rätt att uttrycka sina åsikter samt säkerställa att barnens uppfattningar och åsikter tas tillvara och kommer till uttryck i utbildningen
- främja barnens förmåga att ta ansvar för sig själva och för samvaron i barngruppen
- säkerställa att flickor och pojkar får lika stort inflytande över och utrymme i utbildningen.

2.4 Förskola och hem

För att skapa bästa möjliga förutsättningar för att barnen ska kunna utvecklas rikt och mångsidigt ska förskolan samarbeta på ett nära och förtroendefullt sätt med barnens vårdnadshavare. Vårdnadshavare ska ges möjlighet att vara med och påverka utbildningen inom ramen för de nationella målen i förskolan.

Riktlinjer

Förskolläraren ska ansvara för att

- varje barn tillsammans med vårdnadshavare får en god introduktion i förskolan
- utvecklingssamtalets innehåll, utformning och genomförande överensstämmer med de nationella målen
- vårdnadshavare ges möjlighet att utöva inflytande över utbildningen
- vårdnadshavare är delaktiga i utvärderingen av utbildningen.

Alla som ingår i arbetslaget ska

- ta ansvar för att utveckla en tillitsfull relation mellan förskolan och barnens vårdnadshavare, vara tydliga i fråga om mål och innehåll i utbildningen för att skapa förutsättningar för barns och vårdnadshavares möjligheter till inflytande
- samarbeta med barns vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla utbildningen i enlighet med de nationella målen
- föra fortlöpande samtal med barns vårdnadshavare om barnets trivsel, utveckling och lärande samt genomföra utvecklingssamtal
- hålla sig informerade om barns personliga omständigheter med respekt för barnets integritet.

2.5 Övergång och samverkan

Förskolan ska samverka på ett förtroendefullt sätt med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet för att stödja barnens utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv. Inför övergångar ska de berörda skolformerna och fritidshemmet utbyta kunskaper, erfarenheter och information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i barnens utveckling och lärande. Det ska även finnas samarbetsformer som syftar till att förbereda barnen och deras vårdnadshavare inför övergångar från förskolan till förskoleklassen, skolan och fritidshemmet.

Riktlinjer

Förskolläraren ska ansvara för att

- i samverkan med lärare i förskoleklassen, skolan och fritidshemmet, utbyta kunskaper och erfarenheter samt information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i barnens utveckling och lärande
- vid övergångar särskilt uppmärksamma barn i behov av särskilt stöd i sin utveckling.

Alla som ingår i arbetslaget ska

- i samverkan med lärare i förskoleklassen, skolan och fritidshemmet förbereda barnen och deras vårdnadshavare inför övergångar.

2.6 Uppföljning, utvärdering och utveckling

Alla som ingår i arbetslaget ska utifrån sina roller genomföra utbildningen i enlighet med de nationella målen och undersöka vilka åtgärder som behöver vidtas för att förbättra utbildningen och därmed öka måluppfyllelsen.

Genom att kontinuerligt och systematiskt följa upp och utvärdera utbildningen samt analysera resultaten skapas förutsättningar för att kunna utveckla kvaliteten i förskolan i enlighet med läroplanens mål. Syftet är att få kunskap om på vilket sätt förskolans organisation och arbetsprocesser, samt utbildningens innehåll och genomförande, kan ge barnen bästa möjliga förutsättningar för omsorg, utveckling och lärande.

Det är viktigt att förskolan utgår från barnets bästa samt att barn och vårdnadshavare ges möjlighet att vara delaktiga.

Riktlinjer

Förskolläraren ska ansvara för att

- uppföljning och utvärdering systematiskt och kontinuerligt genomförs av hur förskolan ger barnen förutsättningar att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål
- varje barns utveckling och lärande systematiskt och kontinuerligt följs upp i enlighet med läroplanens mål
- uppföljning och utvärdering systematiskt och kontinuerligt genomförs av hur omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet

- kritiskt granska att utvärderingsmetoder som används utgår från de grundläggande värden och intentioner som uttrycks i läroplanen
- resultat från uppföljningar och utvärderingar systematiskt och kontinuerligt analyseras i syfte att utveckla förskolans kvalitet och därmed barnens möjligheter till omsorg samt förutsättningar för utveckling och lärande
- analysen används för att vidta åtgärder för att förbättra utbildningen.

Alla som ingår i arbetslaget ska

- följa upp och utvärdera hur förskolan ger barnen förutsättningar att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål
- följa upp varje barns utveckling och lärande i enlighet med läroplanens mål
- följa upp och utvärdera hur barnen har möjlighet till inflytande över utbildningen samt hur utbildningen tar tillvara barnens behov, intressen, uppfattningar och åsikter
- följa upp och utvärdera vårdnadshavares inflytande över utbildningen
- analysera resultaten av uppföljningar och utvärderingar i syfte att utveckla förskolans kvalitet och därmed barnens möjligheter till omsorg samt förutsättningar för utveckling och lärande.

2.7 Undervisning

Undervisningen i förskolan ska syfta till barns utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden. Enligt skollagen sker undervisningen i förskolan under ledning av förskolläraren. Förskolläraren har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet i undervisningen
- planeringen av undervisningen utgår från målen i läroplanen och från de erfarenheter och det kunnande som barnen tidigare har tillägnat sig
- vardagliga aktiviteter och rutiner i förskolan blir en del av undervisningen
- utveckla pedagogiskt innehåll och lärmiljöer som inspirerar till utveckling och lärande och som utmanar barnens intresse och nyfikenhet och håller kvar uppmärksamheten.

2.8 Förskolechefens ansvar

Enligt skollagen leder och samordnar förskolechefen det pedagogiska arbetet vid förskoleenheten och har det övergripande ansvaret för att utbildningen som helhet inriktas mot de nationella målen. Förskolechefen har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen systematiskt och kontinuerligt och därmed verka för ökad måluppfyllelse
- genomföra det systematiska kvalitetsarbetet under medverkan av personalen samt säkerställa att barnens vårdnadshavare ges möjlighet att delta i kvalitetsarbetet
- inkludera arbetet med jämställdhet i det systematiska kvalitetsarbetet
- förskolans arbete med aktiva åtgärder mot diskriminering och kränkande behandling blir dokumenterade
- förskolläraren ges förutsättningar att ansvara för undervisningen förskolans arbetsformer utvecklas för att gynna barnens inflytande
- en god och tillgänglig lärmiljö utformas, med tillgång till såväl digitala som andra lärverktyg
- utforma utbildningen och anpassa resursfördelningen så att alla barn får det stöd och de utmaningar de behöver för utveckling och lärande
- samarbetsformer utvecklas med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet för att stödja barnens utveckling och lärande
- samverkan kommer till stånd med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet för att skapa förutsättningar för en samsyn och ett förtroendefullt samarbete
- utveckla formerna för samarbete mellan förskolan och vårdnadshavare och informera dem om förskolans mål och sätt att arbeta
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen.

Konsekvensutredning avseende Skolverkets förslag till reviderad läroplan för förskolan

Innehållet i konsekvensutredningen utgår från 6–8 §§ i förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.

Sammanfattning av förslaget

Skolverket har den 20 april 2017 fått i uppdrag av regeringen att göra en översyn av förskolans läroplan.¹ Syftet är att öka kvaliteten i undervisningen i förskolan och förskolans måluppfyllelse. Den pedagogiska kvaliteten skiljer sig mellan förskolor. Det kan bland annat få konsekvenser för likvärdigheten i barnens utbildning. Den översyn som Skolverket har fått i uppdrag att genomföra innebär att läroplanen ska förtydligas och uppdateras. Områden som ska ses över är bland annat utvärdering för ökad måluppfyllelse, barns rätt till trygghet, integritet och omsorg, begreppen undervisning och utbildning, jämställdhet, hållbar utveckling och hälsosam livsstil. I översynen ska Skolverket även beakta myndighetens tidigare förslag till komplettering av läroplanen i frågan om hur barnens digitala kompetens kan stärkas i förskolan. Innehållet i Skolverkets förslag bygger på den förordning som gäller idag.

De ändringar som Skolverket föreslår i läroplanen innebär sammanfattningsvis följande:

- Ett tydligare språk och struktur. Språket har bearbetats utifrån reglerna för klarspråk. Även strukturen har gjorts om. Texten har fått fler underrubriker för att öka läsbarheten och för att mer likna övriga skolformers läroplaner.
- Uppdatering mot gällande lagstiftning. Det innebär bland annat att begreppen utbildning och undervisning har förts in, i enlighet med 2010 års skollag (2010:800). Genom att dessa begrepp införs även i läroplanen betonas att förskolan är en del av skolväsendet.
- Uppdatering av skrivningar om digital kompetens, i enlighet med den nationella it-strategin för skolväsendet och den nationella digitaliseringsstrategin för skolväsendet.

Bakgrund

Den nuvarande förordningen om läroplan för förskolan (SKOLFS 1998:16) trädde ikraft år 1998. Förskolans läroplan har alltså gällt i snart 20 år och mycket har ändrats i skolförfattningarna sedan läroplanen trädde ikraft. En större översyn av förskolans läroplan genomfördes år 2010, när bland annat förskolechefens och förskollärares ansvar förtydligades.

Den senaste ändringen av läroplanen skedde år 2016 när bestämmelserna om övergång och samverkan harmoniserades med motsvarande bestämmelser i grundskolans läroplan.

¹ U2016/05591/S och U2017/01929/S.

I ett mål- och resultatstyrt system ska inte en läroplan ange anvisningar om hur målen ska nås. Den ska inte heller ange val av arbetssätt och arbetsmetod. Detta innebär inte att urvalsfrågan helt läggs över på lokal nivå. Istället ökar kraven på att målen i läroplanen ska vara tydliga och kunna utgöra en grund för professionens planering och genomförande av utbildningen och undervisningen.

A. Allmänt

1. Beskrivning av problemet och vad Skolverket vill uppnå

Läroplanen är inte i alla delar i fas med övriga skolförfattningar. Användandet av olika begrepp i olika författningar kan leda till osäkerhet om vad som avses.

Det Skolverket vill uppnå genom de ändringar som myndigheten föreslår är att förskolans uppdrag förtydligas genom att läroplanens intentioner ska bli tydliga och begripliga samt att läroplanen uppdateras och samordnas med skollagen och övriga läroplaner. Målen ska vara utvärderingsbara. Syftet är att öka kvaliteten i undervisningen i förskolan och därmed förskolans måluppfyllelse.

Klarspråk och tydligare begreppsanvändning

Skolverket har strävat efter ett tydligare språk i förslaget till reviderad läroplan. Genom att undvika begrepp som lätt kan missförstås främjas en enhetlig rättstillämpning.

Exempel på begrepp i förskolans nuvarande läroplan som riskerar att missförstås är: livsmiljö, utländsk bakgrund, ekologiskt förhållningssätt, gemensam referensram, social handlingsberedskap och varsamt förhållningssätt.²

Begreppet omsorg

Enligt skollagen ska verksamheten i förskolan utformas så att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. Av förarbetena till skollagen framgår att detta innebär att se till hela barnet och dess behov.³

Skolverket har i förslaget till reviderad läroplan strävat efter att tydliggöra denna helhet. Någon definition av begreppet omsorg har inte ansetts vare sig nödvändig eller möjlig att göra, eftersom personalen i förskolan bäst avgör hur begreppet omsorg bör tolkas. Det viktiga är att läroplanen signalerar att omsorg ingår i allt som sker på en förskola. Under rubriken förskolans uppdrag i del 1 beskrivs detta:

Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på barn och barnens behov, där omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet.

Skolverket har dels infört en ny rubrik i del 1, *Omsorg, utveckling och lärande*, dels kompletterat rubriken i avsnitt 2.2 med begreppet omsorg. Genom att använda rubriken *Omsorg, utveckling och lärande* betonas vikten av omsorg som en del av utbildningen i förskolan men detta innebär inte någon förändring av inriktningen på förskolans arbete. Begreppet omsorg har även skrivits in i riktlinjerna under avsnitten 2.2 och 2.6 samt i ingressen till 2.6. Det finns även i det nya avsnittet 2.7 som anger förskollärarens ansvar.

² Begreppet livsmiljö används i grundskolans ämnen biologi och geografi med annan innebörd än vad som tycks avses i Lpfö98. När det gäller "utländsk bakgrund" kan frågan om diskriminering på grund av etnisk tillhörighet aktualiseras. Det har framkommit vid samråd och enkätsvar att skilda tolkningar görs av vad som avses med gemensam referensram, social handlingsberedskap och varsamt förhållningssätt.

³ 8 kap. 2 § skollagen och prop. 2009/10:165 s. 345.

Begreppet måluppfyllelse

Skolverket har definierat måluppfyllelse i förskolan som resultat i relation till de nationella målen i skollagen och förskolans läroplan.⁴ Målen anger inriktningen på förskolans arbete och därmed den förväntade kvaliteten. Målen är riktade till verksamheten i förskolan och är inte utformade som mål att uppnå för enskilda barn eller krav på jämförelse mellan barn. Skolverket föreslår att begreppet måluppfyllelse används i avsnitt 2.6 *Uppföljning, utvärdering och utveckling* och i avsnitt 2.8 *Förskolechefens ansvar*, i enlighet med Skolverkets definition.

Överensstämmelse med att andra författningar

Skollagen – utbildning och undervisning

Enligt skollagen är utbildning den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål. Undervisning definieras som ”sådana målstyrda processer som under ledning av förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden”. Undervisningen i förskolan sker enligt skollagen som huvudregel under ledning av förskollärare. Vidare framgår av skollagen att det utöver förskollärare får finnas annan personal i undervisningen med sådan utbildning eller erfarenhet att barnens utveckling och lärande främjas.⁵

Skolverket har valt att skriva fram hur undervisning i förskolan kan förstås i läroplanens del 1 samt vilket ansvar som ligger på förskolläraren i avsnitt 2.7 *Undervisning*.

Det finns ofta flera förskollärare på en förskoleenhet och alla förskollärare har samma ansvar. I övriga läroplaner, till exempel grundskolans läroplan, benämns den som ansvarar för undervisningen som ”läraren”. Här finns en skillnad mot förskolans läroplan, där motsvarande reglering anger ”förskollärare”. Skolverket förordar att regleringen bör utformas på samma sätt i förskolans läroplan, dvs. ange förskollärarens, bestämd form singular, ansvar istället för förskollärares ansvar.

Det framgår inte närmare av skollagen vad det innebär att undervisning i förskolan ska bedrivas av förskollärare som är behörig och har legitimation.⁶ Däremot framgår det av definitionen av begreppet undervisning att det är målstyrda processer som under ledning av förskollärare syftar till utveckling och lärande. Skolverket har i förslaget till reviderad läroplan strävat efter att tydliggöra vilket ansvar förskolläraren har för den undervisning hon eller han leder. Riktlinjerna i läroplanens del 2 anger dels förskollärarnas ansvar för att undervisningen sker i enlighet med målen i läroplanen, dels arbetslagets ansvar för att främja barnens utveckling och lärande.

Skolverket utgår från den definition av undervisning som anges i 1 kap. 3 § skollagen där det anges att undervisning sker under ledning av förskolläraren. Förskollärarens ansvar för undervisningen innebär att förskolläraren ska leda de målstyrda processerna som syftar till utveckling och lärande, så att undervisningen sker i enlighet med läroplanens mål och intentioner. Även annan personal med utbildning och erfarenhet får finnas i undervisningen och ska tillsammans med förskollärare främjabarnens utveckling och lärande. Arbetslaget, där det ofta ingår barnskötare, ska vara sammansatt på ett sådant sätt att detta kan uppnås.

Skolverket har även strävat efter att tydliggöra att det inte är fråga om vare sig ämnesundervisning eller lektioner i förskolan, utan att undervisning i förskolan kan betyda såväl vardagliga aktiviteter och rutiner som medvetet skapade eller spontana tillfällen för

⁴ Kommentar till Skolverkets allmänna råd om måluppfyllelse i förskolan (SKOLFS 2017:6).

⁵ 1 kap. 3 § och 2 kap.14 § skollagen.

⁶ 2 kap. 13 § skollagen.

lärande. Skolverket föreslår mot denna bakgrund ett nytt avsnitt 2.7 *Undervisning*, riktat till förskolläraren. Skolverket föreslår också en ny punkt i avsnitt 2.8 *Förskolechefens ansvar*, som anger att förskolechefen inom givna ramar har ett särskilt ansvar för att förskolläraren ges förutsättningar för att ta ansvar för undervisningen.

Vid fristående förskolor med konfessionell inriktning får gränsdragningen mellan utbildning och undervisning en särskild betydelse. Konfessionella inslag får förekomma i utbildningen, men inte i undervisningen. Det är viktigt att förskolechefen ser till att det står klart vad som är konfessionella inslag och när de äger rum, eftersom de konfessionella inslagen är frivilliga. Annars kan det bli svårt att välja att avstå.⁷

Skollagen – annan personal och arbetslaget

Begreppet ”arbetslaget” finns i den nuvarande läroplanen för förskolan. Arbetslaget är en adressat, det vill säga vissa riktlinjer riktas direkt till arbetslaget. I förslaget till reviderad läroplan använder Skolverket istället ”alla som ingår i arbetslaget”. Förslaget innebär en viss harmonisering med övriga läroplaner som anger att ”alla som arbetar i skolan ska.” Skrivningen förtydligar även ansvaret för var och en i arbetslaget. Den föreslagna begreppsändringen i läroplanen innebär ingen ändring i sak.

Arbetslaget är ett etablerat begrepp i verksamheten och omfattar förutom förskollärare den personalgrupp som benämns ”annan personal” i skollagen och som kan delta i undervisningen.⁸ Det är viktigt att alla som ingår i arbetslaget har en sådan utbildning eller erfarenhet att barnens utveckling och lärande främjas. Barnskötare är en viktig personalgrupp i förskolan som bidrar med sin kompetens till barnens omsorg, utveckling och lärande. Även bild-, drama- och musikpedagoger m.fl. samt personer med samma modersmål som barn med annat modersmål än svenska kan tillföra särskild kompetens.

Skollagen och diskrimineringslagen

Skolverket har i sitt remissvar över betänkandet Bättre skydd mot diskriminering (SOU 2016:87) tillstyrkt förslaget om att flytta över diskrimineringslagens (2008:567) bestämmelser som rör skollagsreglerad verksamhet till skollagen. Skolverket föreslår därför att läroplanen inte ska hänvisa till diskrimineringslagen. Vidare har Skolverket i förslaget till reviderad läroplan angett aktiva åtgärder mot diskriminering.

Skollagen och modersmål

Av 8 kap. 10 § skollagen framgår att förskolan ska medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål.

I läroplanen anges att barn med *utländsk bakgrund* (Skolverkets kursivering) som utvecklar sitt modersmål får bättre möjligheter att lära sig svenska och även utveckla kunskaper inom andra områden. Formuleringarna har setts över för att säkerställa att alla barn med annat modersmål än svenska, oavsett bakgrund, får utveckla sitt modersmål. Formuleringen ”utländsk bakgrund” riskerar dessutom att aktualisera frågor om diskriminering.

I den nuvarande läroplanen kopplas kulturell identitet till modersmål, men Skolverket föreslår istället en reglering som anger kulturell identitet i ett bredare perspektiv.

⁷ 1 kap. 7 § skollagen.

⁸ 2 kap. 14 § skollagen.

Skollagen och Föräldrabalken

Skolverket har bland annat vid de samråd som genomförts under arbetet med förslaget till reviderad läroplan fått signaler om att det upplevs som otydligt hur och när begreppen förälder respektive vårdnadshavare används i förskolans läroplan. Som exempel kan nämnas att den nuvarande läroplanen anger att *föräldrar* har möjligheter till inflytande, men att endast *vårdnadshavare* får vara delaktiga i utvärderingen.

Enligt föräldrabalken⁹ är en vårdnadshavare den som juridiskt sett har vårdnaden om ett barn. Särskilda rättigheter tillkommer en vårdnadshavare. Begreppet förälder är vidare, en person kan vara förälder utan att vara vårdnadshavare. Enligt skollagen är barnets rätt till förskola knuten till bland annat föräldrars förvärvsarbete eller studier.¹⁰ En översyn av hur begreppen används i läroplanen har genomförts, för att säkerställa att läroplanen överensstämmer med syftet i skollagen och föräldrabalken. Skolverkets bedömning är att skyldigheter för förskolan gentemot en förälder som inte är vårdnadshavare i nuvarande läroplanen innebär oklarheter i förhållande till vårdnadshavarens rättigheter. Skolverket föreslår att begreppet förälder utgår ur läroplanen.

Vidare föreslår Skolverket att begreppet familj utgår ur läroplanen eftersom begreppet kan vara otydligt, bland annat avseende om familj ska förstås som vårdnadshavare i föräldrabalkens mening. Skolverket uppfattar att ”stöd för familjen” tycks vara en rest från när förskolan reglerades i socialtjänstlagen. I förskolans syfte¹¹ nämns ingenting om att förskolan ska vara ett stöd för familjerna.

Nationella it- och digitaliseringsstrategier för skolväsendet

I läroplanen för förskolan beskrivs bland annat hur informationsteknik kan användas i förskolan. Skolverket fick i september 2015 i uppdrag av regeringen att föreslå nationella it-strategier för skolväsendet.¹² Strategierna ska bidra till ökad måluppfyllelse och likvärdighet genom att den strategiska potential som it har kan tillvaratas i hela skolväsendet, bland annat i förskolan. När det gäller ändringar i förskolans läroplan redovisade Skolverket sitt förslag till regeringen den 16 december 2016. I arbetet med att revidera förskolans läroplan har dessa förslag bearbetats ytterligare.

Hållbar utveckling

Av Lgr11 framgår att undervisningen ska belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling. Enligt Skolverkets bedömning bör begreppet hållbar utveckling införas även i läroplanen för förskolan, eftersom detta är av central betydelse för samhällets fortsatta utveckling.

Skolverket definierar hållbar utveckling i enlighet med Brundtland-rapporten från år 1987. Där anges att hållbar utveckling är utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Hållbar utveckling i Skolverkets förslag relaterar även till Agenda 2030.¹³ Genom skrivningen i del 1 tydliggörs detta:

Utbildningen ska bedrivas i demokratiska former och lägga grunden till ett växande ansvar och intresse hos barnen för att aktivt delta i samhället och för en hållbar utveckling - såväl ekonomisk, social som miljömässig.

⁹ Föräldrabalk 1949:381

¹⁰ 8 kap. 5 och 6 §§ skollagen

¹¹ 8 kap. 2 § skollagen

¹² U2015/04666/S.

¹³ <http://www.regeringen.se/49f006/contentassets/f883444856cd40838e69a22d5da2beed/sverige-och-agenda-2030--rapport-till-fns-politiska-hognivaforum-2017-om-hallbar-utveckling.pdf>

Hälsa och välbefinnande

Av läroplanen för grundskolan och i kursplanen för ämnet idrott och hälsa framgår att fysiska aktiviteter och en hälsosam livsstil är grundläggande för människors välbefinnande. Positiva upplevelser av rörelse och friluftsliv under uppväxtåren har stor betydelse för om vi blir fysiskt aktiva senare i livet. Enligt Skolverkets bedömning bör det även framgå av läroplanen för förskolan att hälsa och välbefinnande är viktigt för barns utveckling och lärande. Skolverket poängterar i sitt förslag betydelsen av att barn ska kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen, både utomhus och inomhus.

2. Beskrivning av alternativa lösningar för det Skolverket vill uppnå och vilka effekterna blir om någon reglering inte kommer till stånd

Alternativa lösningar

Information, ställningstaganden, allmänna råd, stödmaterial och riktade insatser från Skolverket utgör viktiga komplement till läroplansregleringar, så länge läroplanen harmoniseras med skollagen och andra författningar. Annars finns en risk för osäkerhet om hur bestämmelserna ska tillämpas, trots insatser från Skolverket.

Alternativa lösningar som har övervägts är att behålla de skillnader som finns mellan rubrikerna i förskolans läroplan och Lgr11. I vissa fall har Skolverket bedömt att en harmonisering mellan läroplanerna är att föredra, medan myndigheten i andra fall bedömt att skillnaderna är befogade.

Skolverket föreslår ny förordning

De ändringar som Skolverket föreslår är så pass omfattande att Skolverket bedömer att regeringen bör publicera den reviderade läroplanen i en ny förordning. Ett alternativ kan dock vara att istället göra en ändringsförordning.

Rubriker m.m.

Skolverket har haft som utgångspunkt att förskolans läroplan ska ha en liknande struktur som övriga skolformers läroplaner, framför allt Lgr11, bland annat när det gäller rubriksättningar. Genom att förskolans läroplan avviker i sin struktur jämfört med Lgr 11, kan samverkan mellan skolformerna försvåras. En harmonisering av rubrikerna kan bidra till att barnens rättigheter på ett tydligare sätt framgår av läroplanen och att det blir enklare att orientera sig i och jämföra förskolans och grundskolans läroplaner.

Anpassningar till förskolans särart har gjorts. Ett exempel på detta är i stycket om förståelse och medmänsklighet där en annan formulering än i Lgr11 valts med hänsyn till barnens låga åldrar i förskolan. Ett annat exempel är att rubriken till avsnitt 2.3 inte överensstämmer med Lgr11, vars rubrik anger ”ansvar”. Skolverket bedömer att ordet delaktighet bättre överensstämmer med åldrarna på barn i förskolan.

Skolverket har också bedömt att rubriken *Rättighet och skyldigheter* som finns i Lgr11, fungerar mindre väl i förskolans läroplan.

Ett annat exempel på skillnad mot Lgr 11 är under rubriken *Varje förskolas respektive skolas utveckling*, där Lgr11 anger kontakt med det omgivande samhället, men där Skolverket har bedömt att detta inte bör anges i förskolans läroplan på grund av barnens låga åldrar.

En stor skillnad mellan förskolans läroplan och Lgr11 är att den senare innehåller kursplaner för de olika ämnena, med rubrikerna syfte och centralt innehåll samt även kunskapskrav. Ämnesundervisning sker inte i förskolan och således finns inga kursplaner med syfte och centralt innehåll och heller inga kunskapskrav med olika betygsnivåer. Däremot har Skolverket förhållit sig till såväl fritidshemmets som förskoleklassens syften

och centrala innehåll när förslaget till reviderad läroplan har formulerats. Ett exempel på en harmonisering mot förskoleklassens syfte enligt Lgr11 är att Skolverket föreslår att ordet insikter, som nu används i förskolans läroplan, ändras till ordet upptäckter.

Skolverket föreslår att "Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklas" ska ändras till "Förskolan ska ge barnen förutsättningar att utvecklas". Ändringen innebär dels en harmonisering med Lgr11 och dels ett sätt att tydliggöra att ansvaret för måluppfyllelse ligger på utbildningen och inte på de barn som deltar i utbildningen. Den föreslagna ändringen bör även underlätta utvärdering av förskolans måluppfyllelse.

Mål och riktlinjer m.m.

Skolverket har föreslagit två nya mål i avsnitt 2.2 *Omsorg, utveckling och lärande*. Det ena nya målet handlar om fantasi och föreställningsförmåga och har lagts till efter att forskare inom bland annat pedagogik har lyft hur viktigt det är att ge barn möjligheter att utveckla detta. Det andra nya målet i avsnittet handlar om nationella minoriteters kulturer och språk och har lagts till efter samråd med företrädare för de nationella minoriteterna. I samma avsnitt har målet om talspråk och ordförråd ändrats på så sätt att Skolverket föreslår att ordet *begrepp* endast ska finnas i målet om begreppsanvändning.

Riktlinjerna i avsnitt 2.6 *Uppföljning, utvärdering och utveckling* har i den nuvarande läroplanen flera bestämmelser om dokumentation. Skolinspektionens kvalitetsgranskningar visar att det sker en omfattande dokumentation i förskolorna utan att det är tydligt vad syftet med dokumentationen är. Dokumentationskrav framgår av skollagens bestämmelser om systematiskt kvalitetsarbete. Skolverket bedömer mot denna bakgrund att läroplanen kan innehålla färre skrivningar om dokumentation för att istället fokusera på vikten av att barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt följs upp.

Effekter av om regleringen inte kommer till stånd

Effekterna om regleringen inte kommer till stånd blir bland annat att

- förskolans läroplan inte i tillräcklig utsträckning harmoniserar med Lgr 11,
- begreppen utbildning och undervisning gäller för förskolan enligt skollagen, utan att förekomma i läroplanen, samt
- otydliga begrepp kvarstår, vilket kan leda till osäkerhet om vad läroplanen innebär.

3. Vilka som berörs av regleringen

De som direkt berörs av regleringen är barn i förskolan, föräldrar, vårdnadshavare, huvudmän och personal i förskolan. Den senaste publicerade statistiken från Skolverket avser hösten 2016. Statistik för år 2017 kommer att publiceras våren 2018.

Hösten 2016 var 501 000 barn inskrivna i förskolan. Fördelningen mellan flickor och pojkar är i stort sett jämn. Av landets alla barn i åldern 1–5 år är 84 procent inskrivna i förskola. Störst deltagande finns bland 4- och 5-åringarna. I dessa åldersgrupper går 95 procent av barnen i förskola. I kommunala förskolor har en grupp i genomsnitt 15,8 barn och i enskilda förskolor 16 barn.

Hösten 2016 fanns det drygt 2 300 huvudmän för förskolor. Av dessa är 290 kommunala huvudmän och strax över 2 000 enskilda huvudmän.

År 2016 fanns det 105 800 anställda som arbetade med barn i förskolan. Av alla årsarbetare i förskolan hade 39 procent förskollärarexamen. 95 procent av alla årsarbetare med förskollärarexamen har även en förskollärläggimation.

4. Vilka konsekvenser regleringen medför och en jämförelse av konsekvenserna för de övervägda regleringsalternativen

Kostnadsmässiga konsekvenser

Kostnader till följd av nationella IT- och digitaliseringsstrategier

Ändringarna som gäller att barnen i utbildningen ges rätt att få möjlighet att utveckla adekvat digital kompetens kan komma att medföra kostnader för huvudmän. Av 2 kap. 8 § skollagen framgår att det är huvudmannen som ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och i föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, till exempel förskolans läroplan. Skolverket bedömer att förslaget till ändringar i förskolans läroplan kan medföra kostnader för de huvudmän som inte redan har investerat i infrastrukturell utbyggnad och digitala verktyg. Det kan även uppstå kostnader för kompetensutvecklingsinsatser för förskollärare och annan personal. Kostnaderna beror av vilken digital kompetens och utrustning som idag finns på förskolorna och respektive huvudman behöver därför göra en bedömning av behoven. Se även redovisningen av uppdraget om förslag till nationella IT-strategier för skolväsendet.¹⁴

Andra konsekvenser

I förslaget till reviderad läroplan har Skolverket strävat efter att tydliggöra rättsläget när det gäller förskollärares ansvar för undervisning. Skolverket har bland annat föreslagit att läroplanen ska ange att såväl vardagliga aktiviteter och rutiner som medvetet skapade tillfällen för lärande kan vara en del av undervisningen i förskolan. Det innebär att det behöver finnas ett tillräckligt antal förskollärare per förskoleenhet för att undervisning ska kunna ske under hela förskoledagen. Det kan innebära behov av organisatoriska ändringar på vissa förskoleenheter. Sådana organisatoriska konsekvenser kan innebära behov av större närvaro av förskollärare i barngrupp för att uppnå ökad kvalitet i undervisningen. Skolverket bedömer att den föreslagna regleringen i denna del inte innebär några ökade kostnader eftersom undervisning under ledning av förskollärare är reglerat i skollagen sedan år 2010.

När läroplanen får en tydligare begreppsanvändning och när den tydligare återspeglar skollagens bestämmelser, till exempel att begreppen utbildning och undervisning används i läroplanen, minskar risken för en felaktig rättstillämpning, vilket ökar barnens rättssäkerhet.

Ytterligare en positiv konsekvens blir att kvaliteten och måluppfyllelsen i förskolan beräknas bli bättre med en reviderad läroplan.

OECD:s rapport pekar på att Sverige bland annat kan reflektera över innehåll som riktas mot olika aspekter av social integration.¹⁵ I sitt förslag har Skolverket angett att förskolan ska lägga grunden till ett växande ansvar och intresse hos barn för att aktivt delta i samhället samt ett växande ansvar och intresse för en hållbar utveckling. I och med det bedömer Skolverket att myndigheten tagit hänsyn till OECD:s rapport.

Barnets bästa - barnkonsekvensanalys

Förslaget tar sin utgångspunkt i bestämmelsen i 1 kap. 10 § skollagen. I all utbildning ska barnets bästa vara utgångspunkt. I arbetsprocessen har nödvändig kunskap och information inhämtats på olika sätt. Arbetsgruppen har tagit del av den samlade kunskap

¹⁴ Uppdrag om att föreslå nationella IT-strategier för skolväsendet U2015/04666/S (Skolverkets dnr 2015:1153).

¹⁵ OECD rapport 2013 *Quality Matters in Early Childhood Education and Care: Sweden 2013*.

som finns inom Skolverket. Arbetsgruppen har också tagit del av aktuell forskning och Skolinspektionens rapporter. Vidare har 14 referensgruppsmöten med företrädare för olika myndigheter och organisationer genomförts. Samråd har genomförts, se nedan under avsnitt C.

Som ett led i arbetet med att inhämta nödvändig kunskap och information har barnintervjuer genomförts med totalt 26 barn i åldrarna 3–5 år, ungefär hälften flickor och hälften pojkar, på förskoleenheterna Kometgatan 2 i Göteborg, Barncompaniet i Boden, Simförskolan Sally i Kristianstad och Uarda i Lund. Barnintervjuerna har gjort det möjligt att ta del av barnens egna åsikter. Skolverket bedömer att myndigheten härmed har en tillräcklig faktagrund och att ytterligare underlag inte behövs. De frågor barnen fick var relaterade till förskolans läroplan. Barnen framförde sammanfattningsvis att det är roligt att vara i förskolan och gav exempel på vad som är roligt. De beskrev också vad de tycker är tråkigt. De var överens om att det är de vuxna som bestämmer och vet att förskolechefen är den som ”bestämmer mest”. De berättade att det barnen får bestämma om handlar om vilken mat de ska äta, de får välja aktivitet men att de valen ofta inte går att ändra, vilket de tycker är tråkigt. Barnen tycker att det är bra att de vuxna bestämmer. Barnen är medvetna om att de lär sig många olika saker i förskolan: hur man ska bete sig mot andra och faktakunskaper. Vid flera förskolor erbjöd sig de intervjuade barnen att visa sin förskola, vilket tyder på att de är stolta över den.

Jämställdhetsperspektivet

I arbetet med den reviderade läroplanen har Skolverket fått synpunkter på hur begreppen pojkar och flickor används i läroplanen. Det finns två juridiska kön och Skolverket har därför inte möjlighet att ange ytterligare könstillhörigheter i läroplanen.

Skolverket anser att det är värdefullt att olika skolformer uttrycker jämställdhet på liknande sätt och har därför i denna del jämfört läroplanen för förskolan med Lgr11. Skolverket fick i februari 2017 i uppdrag av regeringen (U2017/00412/S) att föreslå ändringar i bland annat läroplanen för grundskolan för att förtydliga skolans uppdrag att motverka traditionella könsmönster, att gestalta och förmedla värden som jämställdhet mellan kvinnor och män samt att aktivt och medvetet främja deras lika rätt och möjligheter. Ändringarna ska särskilt tydliggöra att den värdegrund som anges i läroplanerna inbegriper att skolan ska organisera undervisningen så att flickor och pojkar möts och arbetar tillsammans i undervisningen. I arbetet med att revidera läroplanen har Skolverket till viss del beaktat de förslag som myndigheten lämnade i sin redovisning av detta regeringsuppdrag.

Skolinspektionen har i rapporten *Förskolans arbete med jämställdhet* konstaterat att den sammantagna bilden av resultatet är att jämställdhetsuppdraget inte genomsyrar de granskade förskolornas verksamhet.¹⁶ Personalen använder generellt inte möjliga tillfällen att medvetet föra in material och utmana barnen i deras lek. Slutligen anger Skolinspektionen att jämställdhetsuppdraget inte är tydligt och väldefinierat i förskolorna och kan kanske därför inte använd på ett synligt sätt i det dagliga arbetet. Det är ett tämligen osystematiskt jämställdhetsarbete som sker i förskolorna och det finns en risk att stereotypa könsnormer och könsstrukturer förs vidare till barnen.

Enligt Skolverkets uppfattning förekommer könsuppdelad undervisning endast i mindre omfattning i förskolan, men det skulle kunna aktualiseras till exempel vid bad. Skolverket har i sitt förslag bland annat angett att alla barn ska få mötas, leka och lära tillsammans samt att hur förskolan organiserar utbildningen bidrar till att forma barnets uppfattning om

¹⁶ Dnr 400–2015:6591.

sig själv. På så vis anser Skolverket att det är förtydligat att förskolan ska organisera utbildningen så att flickor och pojkar möts och arbetar tillsammans på lika villkor.

Funktionsnedsättningsperspektivet

Det framgår av läroplanen att förskolan ska anpassas till alla barn. Av den nuvarande läroplanen framgår bland annat att arbetslaget ska *hjälpa* barn som behöver stöd och ge särskilt stöd till barn som *befinner sig i svårigheter*. Dessa formuleringar riskerar enligt Skolverkets bedömning att sända fel signaler. Formuleringarna harmoniserar inte heller med hur barns rätt till stödinsatser uttrycks i skollagen. För att minska risken för en felaktig rättstillämpning när det gäller stödinsatser har Skolverket, när bestämmelser om stödinsatser formulerats i den föreslagna läroplanen, bland annat förhållit sig till att 3 kap.

3 § skollagen anger att alla barn ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Skolverket har i sitt förslag i del 1, Förskolans uppdrag, angett att förskolan ska främja språkutvecklingen i det svenska teckenspråket för döva barn och barn med hörselnedsättning.

De nationella minoriteterna

När det gäller de nationella minoritetsspråken finska, meänkieli respektive samiska framgår det av 17 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk att när en kommun i ett förvaltningsområde erbjuder plats i förskola ska kommunen erbjuda barn vars vårdnadshavare begär det plats i en sådan förskola där *hela eller delar av* (Skolverkets kursivering) utbildningen bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska. Det kan diskuteras om en utbildning som helt bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska ger barn möjlighet att utveckla både det svenska språket och det nationella minoritetsspråket. Skolverket har bedömt att det inte är möjligt att behandla den frågan inom ramen för detta arbete.

Skolverket har i sitt förslag i del 1 föreslagit att det under rubriken *Förståelse och medmänsklighet* ska anges att utbildningen i förskolan bland annat ska lägga grunden för förståelse för de nationella minoriteternas och urfolket samernas språk och kulturer. I avsnitt 1 föreslår Skolverket vidare att det under rubriken *Förskolans uppdrag* ska anges att de barn som tillhör de nationella minoriteterna ska främjas i sin utveckling av en kulturell identitet och användning av det nationella minoritetsspråket. I avsnitt 2.2 *Omsorg, utveckling och lärande* föreslår Skolverket att det ska anges att förskolan ska ge barnen förutsättningar att utveckla den egna kulturella identiteten och det egna nationella minoritetsspråket, det vill säga samtliga fem nationella minoritetsspråk finska, jiddish, meänkieli, romani chib och samiska.

5. Överensstämmelse med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

Förslaget har ingen direkt anknytning till de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till EU.

6. Bedömning av om särskilda hänsyn behöver tas när det gäller tidpunkten för ikraftträdande och om det finns behov av speciella informationsinsatser

Skolverket bedömer att det är önskvärt att regeringen fattar beslut om läroplanen under första halvåret år 2018 och att läroplanen träder ikraft den 1 augusti 2018.

Skolverket bedömer att stora informations- och implementeringsinsatser blir nödvändiga. Myndighetens förslag till sådana insatser kommer att redovisas i enlighet med uppdraget till regeringen i särskild ordning senast den 23 mars 2018.

B. Kommuner och landsting

Regleringen medför inte effekter för kommuner utöver vad som framkommer under avsnitt A.

Av 24 kap. 16 § skollagen framgår att om ett barn vårdas på sjukhus eller en institution som är knuten till ett sjukhus, ska huvudmannen för institutionen svara för att barnet får tillfälle att delta i utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den som erbjuds i förskola. "Huvudmannen för institutionen" är ofta ett landsting. Förskolans läroplan får därmed anses vara vägledande för utbildning på sjukhus motsvarande förskoleutbildning, ofta kallad lekterapi. På så sätt kan förslaget få indirekta effekter för landsting. Dessa indirekta effekter medför inga effekter för landsting utöver vad som framkommer under avsnitt A, avseende effekter för kommuner.

C. Företag

Regleringen bedöms inte få effekter av betydelse för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt. Konsekvensutredningen innehåller därför inte någon beskrivning av punkterna i avsnitt C.

Läroplanen gäller även för enskilda huvudmän. Förslaget till reviderad läroplan innebär härvid ingen skillnad jämfört med idag.

D. Samråd

Följande samråd och referensgruppsmöten har genomförts under arbetet med förslaget.

7 juni: idémöte med samtliga externa referensgrupper.¹⁷

4 september: samråd med huvudmän för förskolan respektive annan personal i barngrupp.

5 september: samråd med förskolechefer respektive förskollärare.

6 september: separata möten med respektive referensgrupp Myndigheter, Arbetsgivar- och branschorganisationer samt Pedagogiska organisationer och Nationella minoriteter.

7 september: separata möten med respektive referensgrupp Fackförbund, Föräldraorganisationer samt Lärosäten/Forskning.

12 oktober: Idémöte med samtliga externa referensgrupper.

13 november: samråd med huvudmän för förskolan respektive annan personal i barngrupp.

14 november: samråd med förskolechefer respektive förskollärare.

15 november: separata möten med respektive referensgrupp Myndigheter, Arbetsgivar-/branschorganisationer samt Pedagogiska organisationer och Nationella minoriteter.

16 november: separata möten med respektive referensgrupp Fackförbund, Föräldraorganisationer samt Lärosäten/Forskning.

28 november: möte med ledamöter i Skolverkets samråd med funktionshinderorganisationer¹⁸.

E. Kontaktperson

Om du har frågor om förslaget till förordning om läroplan för förskolan kan du kontakta följande personer:

- 21/12 – 29/12 Enhetschef Mikael Ejerblom på e-postadress: mikael.ejerblom@skolverket.se
- 2/1 – 5/1 Avdelningschef Anna Westerholm på e-postadress: anna.westerholm@skolverket.se
- 8/1 – 16/1 Enhetschef Mikael Ejerblom på e-postadress: mikael.ejerblom@skolverket.se
- 17/1 – 2/2 Undervisningsråd Magdalena Karlsson på e-postadress: magdalena.karlsson@skolverket.se

¹⁷ **Myndigheter:** Skolinspektionen, SPSM, Diskrimineringsombudsmannen, Barnombudsmannen, **Pedagogiska organisationer:** Reggio Emilia-institutet, Svenska Montessoriförbundet, Riksföreningen Waldorfförskolornas samråd, **Nationella minoriteter:** Sameskolstyrelsen, Svenska Tornedalingars riksförbund, Sverigefinska riksförbundet, Sverigefinländarnas delegation, **Arbetsgivar-/branschorganisationer:** SKL, KFO, FSO, Sefif, **Föräldraorganisationer:** Barnverket, Föräldraalliansen, **Fackförbund:** Lärarförbundet, Kommunal, Sveriges skollärförbund, **Lärosäten/Forskning:** Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Malmö högskola, Mälardalens högskola, Karlstads universitet, Jönköpings universitet, Linköpings universitet, Skolforskningsinstitutet och Ifous.

¹⁸ Afasiförbundet/Talknuten, Astma och allergiförbundet, Autism- och aspergerförbundet, DHB, Funktionsrätt Sverige, FUB, Hjärtebarnsfonden, HRF.

2017-04-20
U2016/05591/S
U2017/01929/S

Utbildningsdepartementet

Statens skolverk
106 20 Stockholm

Uppdrag om en översyn av läroplanen för förskolan

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Statens skolverk att göra en översyn av förordningen (SKOLFS 1998:16) om läroplan för förskolan för att förtydliga förskolans uppdrag. Syftet är att öka kvaliteten i undervisningen i förskolan och därmed förskolans måluppfyllelse.

I översynen ska olika delar i förskolans läroplan förtydligas, uppdateras och samordnas. Läroplanens grundläggande syfte och intentioner ska dock inte förändras. Vid översynen ska Skolverket beakta forskning och studier inom förskoleområdet. Dessutom ska ett barnrättsperspektiv, ett funktionshindersperspektiv och de nationella minoriteternas rättigheter och samernas rättigheter som urfolk beaktas.

Skolverket ska vid genomförandet av uppdraget samverka med forskare inom aktuella områden. Skolverket ska även inhämta kunskap och synpunkter från Statens skolinspektion, Sameskolstyrelsen, andra relevanta myndigheter och organisationer, forskare och experter inom förskoleområdet, lärosäten samt huvudmän, förskolechefer, förskollärare och annan förskolepersonal. Myndigheten ska vidare hålla sig informerad om Skolinspektionens pågående kvalitetsgranskning av förskolan. Skolverket ska eftersträva en så god förankring som möjligt för sina förslag hos exempelvis andra myndigheter, forskare och aktörer på området.

I översynen ska Skolverket beakta myndighetens tidigare förslag till komplettering av läroplanen i frågan om hur barnens digitala kompetens kan stärkas i förskolan (U2016/05591/S).

Skolverket ska löpande hålla Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) informerat om arbetet. Skolverket ska därutöver lämna in en plan för genomförandet av uppdraget och vilka områden i läroplanen som kan bli föremål för ändringsförslag till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 29 september 2017.

Slutredovisningen ska innehålla motiv för de ändringar som föreslås. Det ska även göras en samlad bedömning av förslagens påverkan på förskolans kvalitet och måluppfyllelse och deras konsekvenser i övrigt. Redovisningen ska vidare innefatta en bedömning av hur förslagen förhåller sig till Sveriges konventionsåtaganden om mänskliga rättigheter och till relevant lagstiftning.

Redovisningen ska, om Skolverket bedömer att behov föreligger, även innehålla förslag till genomförande- och fortbildningsinsatser riktade till huvudmän, förskolechefer och förskolepersonal samt en uppskattning av kostnaderna för insatserna.

Förslagen bör inte innebära några ökade kostnader för huvudmännen. Om Skolverket ser att förslag till ändringar kan innebära ökade kostnader ska kostnadsökningen redovisas.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 23 mars 2018.

Bakgrund

Förskolans läroplan har gällt i snart 20 år och mycket har ändrats i skolförfattningarna sedan läroplanen tillkom. Kraven i läroplanen har förtydligats efterhand och kunskapsuppdraget har blivit mer betonat. När förskolan blev en egen skolform i och med den nya skollagen (2010:800) förtydligades också förskolans roll i utbildningssystemet. De senaste ändringarna i förskolans läroplan gjordes 2016 och avsåg förskolans samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet.

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar i förskolan

Skolinspektionen genomför under tre år, fr.o.m. våren 2015, ett regeringsuppdrag som består i att granska förskolans kvalitet och måluppfyllelse (U2015/03560/SAM [delvis], U2015/03630/GV). Kvalitetsgranskningarna pekar på att det finns en utvecklingspotential på flera nivåer för förskolan. Myndigheten lyfter särskilt fram det komplexa pedagogiska uppdrag som

förskollärare och arbetslag i förskolan har enligt läroplanen och de svårigheter som kan finnas med att arbeta med samtliga målområden. De viktigaste resultaten i granskningarna handlar om det som sker i det pedagogiska arbetet i förskolan, liksom om styrningens och ledningens betydelse och de förutsättningar som ges för arbetet. Granskningarna har gett intressanta och värdefulla inblickar i förskolornas dagliga verksamhet och de lärandemiljöer barnen möter varje dag, liksom i hur förskolepersonal, ledning och huvudmän förhåller sig till sina respektive uppdrag. Skolinspektionen har lämnat två delrapporter om förskolans kvalitet och måluppfyllelse, i mars 2016 och i februari 2017 (U2016/01382/S, U2017/00653/S). Uppdraget ska slutredovisas senast den 16 februari 2018.

Skolinspektionen har sett positiva exempel på väl fungerande verksamheter där det pågår läroplansstyrt arbete med att stimulera och utmana barns lärande inom många olika områden. Kvalitetsgranskningarna indikerar dock att det finns utmaningar och svårigheter på kommun- och huvudmannanivå, vilket också får återverkningar på förskolechefs- och verksamhetsnivå. Svårigheterna kan i sin tur få konsekvenser för det kompensatoriska uppdrag som förskolan som helhet har och för likvärdigheten i utbildningen för de barn som vistas i förskolorna. Kvalitetsgranskningarna visar sammantaget på ett antal utvecklingsområden för förskolan och dess ledning.

OECD-rapport om läroplanen för förskolan

OECD (Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling) redovisade 2013 en rapport om den svenska förskolans läroplan – Quality Matters in Early Childhood Education and Care: Sweden 2013. I rapporten analyseras den svenska läroplanen och jämförs med läroplaner i Nya Zeeland, Norge och Portugal. OECD pekar på flera områden som Sverige kan reflektera över, såsom innehåll som riktar sig mot perspektiv av social integration, en förbättrad gemensam och tydlig inriktning med grundskolan och ämnesområden som svarar mot samhällsförändringar, t.ex. barns hälsa och välbefinnande.

Närmare om uppdraget

Utgångspunkter

Läroplanen ska även fortsättningsvis innehålla förskolans värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer. Läroplanen för förskolan ska därför inte förändras i sin inriktning eller disposition.

Läroplanen för förskolan är och ska fortsätta att vara målstyrd och ska i sig inte ge någon vägledning för hur det pedagogiska uppdraget ska genomföras i praktiken i förskolan. Det förutsätter att förskolechefer, förskollärare och annan personal har den kunskap och kompetens som krävs för att tolka, omsätta och anpassa innebörden i mål och riktlinjer till verksamheten, för att därigenom kunna realisera läroplanens intentioner.

Förskolans uppdrag är brett och komplext. Det medför att det kan bli otydligt på både huvudmannanivå och förskolenivå vad som är måluppfyllelse i förskolan. Läroplanen behöver därför genomsyras av mer konkretion och precision. Ett tydligt och verksamhetsnära språk ska eftersträvas utan att förskolans uppdrag reduceras. Begreppsanvändningen ska vara konsekvent och enhetlig.

Motiven för de ändringar som föreslås ska utformas så att läroplanens intentioner blir tydliga och förståeliga. Det ska vara möjligt för förskolechefer, förskollärare och annan personal att tolka alla delar i förskolans uppdrag, så att läroplanen kan omsättas i sin helhet i det praktiska pedagogiska arbetet.

Mål och riktlinjer

De mål och riktlinjer som anges i förskolans läroplan ska vara tydliga och konkreta. De ska dock inte detaljstyra förskolor och dess personal eller inskränka den pedagogiska friheten. Samtidigt som syftet är att öka förskolans kvalitet så måste ambitionsnivån för mål och riktlinjer också anpassas till vad som är realistiskt att genomföra i förskolans verksamhet.

Målen att sträva efter ska oförändrat ange inriktningen på förskolans arbete och därmed också den förväntade kvalitetsutvecklingen i förskolan. Riktlinjerna för personalen i förskolan ska ange dels förskollärarnas ansvar för att arbetet sker i enlighet med målen i läroplanen, dels det ansvar som vilar på var och en i arbetslaget. Även förskolechefens ansvar ingår i översynen. Mål och riktlinjer ska också vara anpassade till ändringar som föreslås i andra avsnitt.

Uppföljning, utvärdering och utveckling

Det framkommer i Skolinspektionens kvalitetsgranskningar att det finns svårigheter med att definiera förskolans resultat (delrapport I, 2016). Förskolans uppdrag är brett och går inte att avgränsa till kvantitativa mått. Det gör att huvudmän har problem med att fastställa vad de ska efterfråga i

kvalitetsarbetet och att förskolechefer upplever en otydlig styrning. Förskolans mål bör därför så långt som möjligt kunna följas upp och utvärderas och därigenom bidra till en ökad måluppfyllelse.

Värdegrund och uppdrag

Barns rätt till trygghet, integritet och omsorg

I Skolinspektionens kvalitetsgranskning framkommer det att i en femtedel av de besökta förskolorna så hade inte personalen möjlighet eller förmåga att ge barnen den uppmärksamhet och uppsikt de behövde (delrapport I, 2016). Detta visar att det finns en grupp förskolor där det finns risker för barnens trygghet och i förlängningen deras möjlighet till lärande i förskolan. Barnens trygghet och möjligheter till utveckling och lärande påverkas av de vuxna som arbetar i förskolan. Faktorer som barngruppsstorlek och personaltäthet är betydelsefulla, tillsammans med personalens kompetens och förhållnings-sätt till uppdraget samt deras samspel med barnen.

Förskolan ska uppfylla både sitt omsorgsuppdrag och sitt lärandeuppdrag. Enligt skollagen ska förskolan stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg (8 kap. 2 §). Det saknas dock en närmare definition av vad begreppet omsorg innebär. I förarbetena till skollagen anges att omsorg, utveckling och lärande innebär att se till hela barnet och dess behov och att det i begreppet omsorg även ingår att barnen serveras näringsriktiga måltider (prop. 2009/10:165 s. 345). Dessa allmänt hållna skrivningar kan ha lett till att begreppet omsorg tolkas på olika sätt och att vikten av en trygg omsorg reduceras. Begreppet omsorg är även viktigt att klargöra i förhållande till begreppet undervisning som definieras i skollagen (1 kap. 3 §). I detta sammanhang bör även barns rätt till integritet lyftas fram och förtydligas. Det handlar t.ex. om barns rätt till kroppslig integritet och integritet när det gäller dokumentation.

Undervisningen i förskolan

Begreppet undervisning, som är centralt för genomförandet av förskolans verksamhet, saknas i läroplanen. Undervisning som målstyrd process i ett förskolepedagogiskt sammanhang behöver tydliggöras så att undervisningen kan bedrivas i det dagliga pedagogiska arbetet med utgångspunkt i barnens olika behov, förutsättningar och åldrar samt progression i lärandet. För att det som sker i förskolan ska kunna betecknas som undervisning krävs att

arbetet med att stimulera och utmana barnen har strävansmålen i läroplanen som en självklar utgångspunkt och riktning, och syftar till en lärandeprocess.

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar belyser förskolans svårigheter med begreppet undervisning och vad detta innebär i ett förskolepedagogiskt sammanhang. Svårigheterna kan handla om begreppsfrågor snarare än innehåll, men det är problematiskt om det får följder för hur förskolorna arbetar med läroplansuppdraget. Av läroplanen framgår inte på ett tydligt sätt hur förskollärares ansvar för undervisningen ska ta sig uttryck eller hur undervisning förhåller sig till begreppet utbildning. Dessutom visar det på problem för förskolans didaktik som behöver uppmärksammas. Även förskolechefens och arbetslagets ansvar för och i undervisningen och utbildningen i förskolan kan behöva tydliggöras. Det är även viktigt att klargöra relationen mellan undervisning, den omsorg som barnen ska erbjudas, barnens egeninitierade lek samt barnens utveckling och lärande.

Förskolan som social och kulturell mötesplats

Förskolan är en viktig social och kulturell mötesplats som kan förstärka respekten för kulturella värden och social integration samt förbereda barnen för ett liv med ett ökande internationaliserat samhälle. Globalisering och migration är några påtagliga förändringar i det svenska samhället och det har skett en utveckling de senaste 20 åren som inte återspeglas i läroplanen. Till följd av ökad migration har vi en större kulturell mångfald. Förskolan har därmed förändrats och betydelsen av den som social och kulturell mötesplats har ökat. Förskolan är även en social mötesplats ur ett funktionshinders- och jämställdhetsperspektiv. Det är viktigt att hänsyn tas till detta i översynen.

Gruppen och individen i läroplanen

I förskolan är värderingar som rör både det individuella och det kollektiva viktiga utifrån läroplansuppdraget. Förskolans läroplan tolkas gärna ur ett individperspektiv. Enligt Skolinspektionen visar nordisk förskoleforskning att det finns ett mönster av individualisering i värdegrundsarbetet över hela Norden med indikationer på att kollektiva värden allt mer marginaliseras. Det tycks ha skett ett skifte från en grupporienterad syn till större fokus på det individuella barnet (Skolinspektionen delrapport II, 2017). Barnet måste dock ses i relation till det som anges i förskolans uppdrag, att barngruppen ska ses som en viktig och aktiv del i utveckling och lärande. Gruppen är alltså inte bara en möjlighet till social utveckling, gruppen ska även bl.a. vara en aktiv del i lärandet vilket kan behöva tydliggöras.

Jämställdhet

Skolinspektionens kvalitetsgranskning om arbetet med jämställdhet i förskolan visar t.ex. tydligt att läroplanen inte tar upp den strukturella nivån vad gäller jämställdhetsarbete. Många förskolor arbetar inte heller aktivt med jämställdhetsuppdraget enligt Skolinspektionen. Ett aktivt arbete med jämställdhet och normkritiska perspektiv behövs för att synliggöra eventuella skillnader i förhållningssätt och bemötande av barnen samt bidra till ett förändringsarbete. Läroplanens skrivningar om jämställdhet behöver därför tydliggöras.

Nationella minoriteter, hållbar utveckling och hälsosam livsstil

Det finns ytterligare områden som kan behöva tydliggöras i förskolans läroplan. Förskolan har betydelse för språkrevitalisering och ökad kunskap om de nationella minoriteternas och det samiska folkets språk och kulturer. Av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och språklagen (2009:600) följer att barns utveckling av en kulturell identitet och användning av minoritetsspråket särskilt ska främjas. Det finns skäl att överväga om detta kan tydliggöras i läroplanen för förskolan.

I förskolans uppdrag ingår vidare att lägga stor vikt vid miljö- och naturvårdsfrågor. Ett ekologiskt förhållningssätt och en positiv framtidstro ska prägla förskolans verksamhet. Däremot saknas begreppet hållbar utveckling i motsats till läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37). Detsamma gäller hälsa och livsstil, ett ämnesområde som även OECD uppmärksammar i sin rapport. Det kan vara värt att överväga om hållbar utveckling och hälsosam livsstil bör tydliggöras också i läroplanen för förskolan.

Övriga förändringar

Skolverket ska ta tillvara de kunskaper och synpunkter som framkommer under arbetet med uppdraget. Det står därför Skolverket fritt att utöver de områden som särskilt pekats ut ovan föreslå sådana ändringar i förskolans läroplan som myndigheten anser att det finns ett behov av.

Skälen för regeringens beslut

Internationella och svenska studier har visat att en förskola med god kvalitet gynnar barnets lärande i skolan, akademiska prestationer, självkänsla, livslånga lärande och sociala samspel långt senare i livet. Vidare visar studierna

att i förskolor med hög kvalitet ses omsorg och lärande som lika viktiga och att de är integrerade med varandra.

Förskolan har i uppdrag att lägga grunden för ett livslångt lärande. Förskolan ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Skolinspektionens kvalitetsgranskningar av förskolan visar dock på utmaningar och svårigheter på olika nivåer som får återverkningar ner på verksamhetsnivå. Myndigheten har sett att det finns stora skillnader i hur de granskade förskolorna tar sig an arbetet med den pedagogiska kvaliteten. Detta innebär att barnen riskerar att inte erbjudas likvärdiga förutsättningar och möjligheter till omsorg, utveckling och lärande i den svenska förskolan.

Läroplanen för förskolan behöver anpassas till dagens situation och inför framtida utmaningar. Förskolans uppdrag är fortsatt brett och komplext. Regeringen anser att det måste vara tydligt vad uppdraget i läroplanen innebär för att öka kvaliteten i undervisningen i förskolan och därmed förskolans kvalitet och måluppfyllelse.

Mot denna bakgrund bör Skolverket få i uppdrag att göra en översyn av läroplanen för förskolan i syfte att förtydliga och uppdatera förskolans uppdrag.

På regeringens vägnar

Gustav Fridolin

Christer Tofténus

Kopia till

Finansdepartementet/BA, KE
Specialpedagogiska skolmyndigheten
Sameskolstyrelsen
Statens skolinspektion